

કર્ણસિંહકૃત ગિરનારસ્થ “ખરતરવસહી-ગીત”

સં. મધુસૂદન ઢાંકી

૧૬ કડીમાં નિબદ્ધ અને કૈટલાંક ઐતિહાસિક તથ્યો સમાવતા આ ગીતના રચયિતાએ આખરી કડીમાં પોતાનું નામ ‘કરણસંઘ’ આપ્યું છે. એક ‘પ્રાગ્વાટ કરણસિંહ’ની ચૈત્યપરિપાટી સહસંપાદના અર્થે (સ્વ.) અગરચંદ્ર નહાટાએ મને મોકલી આપેલી^૧; પણ તેમાં કર્તાએ પોતા વિષે કંઈ વિશેષ કહ્યું નથી. તેમ બન્નેમાંથી એકેમાં રચનાનું વર્ષ પણ બતાવ્યું નથી; પણ વસ્તુની દૃષ્ટિએ પહેલી ચૈત્યપરિપાટી પંદરમા શતકના આખરી ભાગ યા સોળમા શતકથી પ્રાચીન હોય તેમ જણાતું નથી. આથી કર્તા પંદરમા-સોળમા સૈકામાં થઈ ગયા જણાય છે. સંભવ છે કે તેઓ ખરતરગચ્છની આમ્નાયના શ્રાવક હોય.

સંપ્રતિ રચના^૨ — ખરતરવસહી-ગીત — ગિરનાર પર ખરતરગચ્છીય નરપાલ સંઘવીએ ઈ. સ. ૧૪૪૧થી થોડાં વર્ષ પૂર્વે (મોટે ભાગે ઈ. સ. ૧૪૩૮ના અરસામાં), પૂર્વે વસ્તુપાલ મન્ત્રીએ કરાવેલ સત્યપુરાવતાર મહાવીરના જૂના મંદિરને કાઢી નાખી તે સ્થળે નવું બંધાવેલું તે મંદિરને અનુલક્ષીને થઈ છે. નવનિર્માતા ખરતરગચ્છીય હોવાથી આ મંદિર “ખરતરવસહી” નામથી પંદરમા શતકના ઉત્તરાર્ધથી જણાતું થયેલું; જો કે એ નામ પણ પછી તો બૂલાઈ જવાઈ વર્તમાને તે (ખોટી રીતે) ‘મેલકવસહી’ કે ‘મેરકવસહી’ નામે પરિચયમાં છે. (જુઓ અહીં મારો આ ખરતર-વસહી સંબદ્ધ વિસ્તૃત લેખ).

રચયિતા કવિએ ૮મી કડીમાં જિનમદ્રસૂરિના વચનથી લણુસાળી નરપાળે પ્રસ્તુત મંદિર બંધાવ્યાનું કહ્યું છે; અને મંદિરના વર્ણનમાં મંડપની પુતળીઓ જમણી યાજુએ રહેલ (ભદ્ર પ્રાસાદમાં) અષ્ટાપદની રચના, તેમજ (તેની સામે) ડાબી યાજુએ એ જ પ્રમાણે રહેલા નંદીધરનો ઉલ્લેખ કરે છે. મૂળ ગભારામાં અધિષ્ઠિત જિનવીરની ધાતુમૂર્તિ, તેનું રત્નજડિત પરિકર અને તોરણનો પણ ગીત-કર્તા ઉલ્લેખ કરે છે. એકંદરે ગીતનું કલેવર પાતળું છે. કૃતિ દેશ્ય ઢાળમાં ઢળેલી છે, પણ સંઘટન બહુ વ્યવસ્થિત નથી. ભાષા જૂની ગુજરાતીને બદલે મરુ-ગૂર્જર જણાય છે. ખરતરગચ્છનું જોર રાજસ્થાનમાં ઘણું હતું! કર્તા ‘કરણસંઘ’ એ તરફના હોવાનો સંભવ છે.

પાદટીપા :

૧. આ રચના પં૦ દલસુખ માલવણિયા અભિનન્દન ગ્રન્થમાં પ્રકટ થનાર છે.
૨. પાટણના શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્ય જ્ઞાનભંડારમાં રહેલી, અને એક માત્ર ઉપલબ્ધ પ્રતિ (ક્રમાંક ૩૧૨૨), પરથી અહીં સંપાદિત કરવામાં આવી છે. સંપાદક પ્રસ્તુત સંસ્થાના આભારી છે.

કર્ણસિંહકૃત ગિરનારસ્થ ખરતરવસહી-ગીત

ગિરિ ગિરનારિ વખાણીઈ હો

ઈસર કવિ કવિલાસ ।

સ તસ સિરિ સામી સામલા હો

અંગિકાદેવિ પ્રકાસ ॥૧॥

પ્રીય ખરતરવસહી જોઈએ

જાણે કરતલ-વમાણુ ।

પ્રીય લોચન તનમન જાઈઈરે

તું સાંભલિ હો ચતુર સુજાણુ ॥૨॥ પ્રીય૦

હુયવરનરવખલહ તણી હો

વિતપતિ પુણ્યસલોક ।

મંડપિ મોહણુ-પૂતલી હો

જાણે કરિ કીઓ ઇંદ્રલોક ॥૩॥ પ્રીય૦

કરકમલિ લખલખ પંખડી

સહલ સરૂપ સરંગ ।

શિખર-પ્રાસાદ ઉદ્યોતમઈ હો

દંડકલસ ધજદંડ ॥૪॥ પ્રીય૦

સોવનજાઈ મણિરુખ્યમઈ હો

મોતી ચઉક પૂરાવિ ।

આગલિ તિલક પખેવડ ઉરે

પેખવિ હરખ ન માઈ ॥૫॥ પ્રીય૦

નેમિ કડણિ પ્રભુ દાહિણિ હો

અષ્ટાપદ અવતાર ।

વામઈ કલ્યાણુકતન હો

નંદીસર જગિ સાર ॥૬॥ પ્રીય૦

સંઘ મરોઈ અણાવિઉ હો

સપત-ઘાત જિણુ વીર ।

પરિગર રતન જડાવિઈ હો

તોરણુ ઉલકઈ ખઈ હાર ॥૭॥ પ્રીય૦

લબધિવંત જિનભદ્રસૂરિ શુરૂ
 સુવચની સવિસાલ ।
 દ્વસમ-ભવન સમુદ્ધરઈ હો
 સો ધન ધન મા નરપાલ ॥૮॥ પ્રીય૦

ભણસાલી તે પરિકરઈ હો
 જે કીઓ ભરવેસર રાઓ ।
 ઉજલિ અષ્ટાઉરે તે
 નિરખતા અંગિ ઊમાહ ॥૯॥ પ્રીય૦

પહિરિ ધોતિ નિજ નિરમલી હો
 અષ્ટાવિધ પૂજ રચેસિ ।
 ભાવના ભાવિસુ ઇ જિમલી હો
 જીવજ સફલ કરેસું ॥૧૦॥ પ્રીય૦

ચંદન ભરી કચોલડી હો
 આણી માલણિ કુલડી
 ચંપક પાડલ સેવંત્રી જેમ
 ગંધ-પરિમલ વહમૂલ ॥૧૧॥ પ્રીય૦

ખારણ વરણ તીરથ અષ્ટાપદ
 પદમ પુણ્ય પ્રકાર ।
 સમતિ શ્રવણ સળ સંપજઈ હો
 કેવલિ કરઈ વખાણ ॥૧૨॥

ચિહું દ્વિસિ ખારહ ખારણા હો
 આંખલડા આરામ ।

પ્રવર પ્રાસાદ સોહામણા હો
 પુણ્ય તણા ધિર ઠામ ॥૧૩॥ પ્રીય૦

ખલિ કાજસુ તસુ હાથલડા હો
 સૂત્ર સઘન સૂત્રધારક ।

એક જીલ શુણુ તેહ તણા
 પહિવઈ ન લાભઈ પાર ॥૧૪॥ પ્રીય૦

પારખડિ મ તણુઈ પારખઈ હો

અવર ન પૂજઈ કેઈ ।

સકૃત કૃવાણા વંજિયા હો

જિણુ લાભઈ અનંત હો ॥૧૫॥ પ્રીય૦

સજ વેષધિ આણુંદિઈ હો

સહડ સતન સવિચાર ।

કરણસંધ સાર ભણુઈ હો

ચીરંજીવચો સંપરવાર ॥૧૬॥ પ્રીય૦

ઈતિ શ્રી ગિરનાર સુખમંડણુ અરતરવસહી ગીત ॥